HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

גדולה תפלה יותר ממעשים טובים. פ גלג תפלה שהרי משה רבינו ע"ה לא עשה בידו מעשים טובים[א] הוצרך לתפלה:

כל המאריך בתפלתו ומעיין בה. פירוש שמצפה שמבצ בקשתו לפי שכוון בתפלתו. תימה דהכא משמע דעיון תפלה לאו מעליותא הוא וכן (לקמן נה.) ג' דבריס מזכירין עוונותיו של אדם וקאמר עיון תפלה. ולא כן משמע בפ' מפנין (שבת קכו.) דקאמר אדם חוכל פירותיהן בעוה"ז וקא חשיב עיון תפלה לגמא מעליותא הוא וכן משמע בגט פשוט (ג"ע קפד:) דקאמר משלשה דבריס אין אדם ניצול בכל יום וקאמר עיון תפלה[ב] פירוש שאין אדם מעיין בה אם כן משמע שהוא טוב וי"ל דתרי עיון תפלה יש עיון תפלה דהכא המצפה שמבצ בקשתו ועיון תפלה דהתם שמכוין את לבו לתפלה[ג]:

אל דמעתי אל תחרש. פרש"י דלייך מדיוקא מדלא קאמר ודמעתי מרובה ש"מ שהיה נראית בכל פעם ואין להתפלל רק שתתקבל:

קודם תפלתו מנין שנא' אשרי יושבי ביתך. ולפיכך נקטו לומר זה בפסוק קודם תפלה לדוד לאפוקי מהנהו דאמרי אשרי הרבה אגב אמר ר' אלעזר גדולה תפלה יותר ממעשים טובים שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממשה רבינו שעפ"כ לא נענה אלא בתפלה שנאמר [1]אל תוסף דבר אלי וסמיך ליה [2]עלה ראש הפסגה: וא"ר אלעזר גדולה תענית יותר מן הצדקה מאי טעמא זה בגופו וזה בממונו: וא"ר אלעזר גדולה תפלה יותר מן הקרבנות שנא' [3]למה לי רוב זבחיכם וכתיב ובפרשכם כפיכם (ו) א"ר יוחנן [4]כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנא' [4]ידיכם דמים מלאו: [3]וא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה שנאמר [5]גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי ואע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו שנאמר [6]שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש רבא לא גזר תעניתא ביומא דעיבא משום שנא' [7]סכותה בענן לך מעבור תפלה: וא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים שנא' [8]ואתה [ג]קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר: א"ר חנין א"ר חנינא כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם מנא לן ממשה רבינו שנא' [9]ואתפלל אל ה' וכתיב בתריה [10]וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא איני והא [7]א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנא' [11]תוחלת ממושכה מחלה לב מאי תקנתיה יעסוק בתורה שנא' ועץ חיים תאוה באה ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר [12]עץ חיים היא למחזיקים בה לא קשיא [ב]הא דמאריך ומעיין בה הא דמאריך ולא מעיין בה א"ר חמא בר' חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר [13]קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה': ת"ר ארבעה צריכין חזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ תורה ומעשים טובים מנין שנא' [14]רק חזק ואמץ מאד לשמור [ד]ולעשות ככל התורה חזק בתורה ואמץ במעשים טובים תפלה מנין שנא' קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' דרך ארץ מנין שנא' [15]חזק ונתחזק בעד עמנו וגו': [16]ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני היינו עזובה היינו שכוחה אמר ר"ל אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אדם נושא אשה על אשתו ראשונה זוכר מעשה הראשונה אתה עזבתני ושכחתני אמר לה הקב"ה בתי י"ב מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות ושש וחמשה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עזבתני ושכחתני [17]התשכח אשה עולה אמר הקב"ה כלום אשכח עולות אילים [א] ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל אמר לה גם אלה תשכחנה אמרה לפניו רבש"ע הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה סיני אמר לה ואנכי לא אשכחך והיינו דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מאי דכתיב גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת: מנא הני מילי א"ר יהושע ב"ל אמר קרא [18]אשרי יושבי ביתך ואמר ר' יהושע ב"ל המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו שנא' [19]אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך תניא נמי הכי [ב]המתפלל צריך שישהא שעה אחת קודם תפלתו ושעה אחת אחר תפלתו קודם תפלתו מנין שנא' אשרי יושבי ביתך תפלתו מנין דכתיב אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך תנו רבנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית אלא מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת ומלאכתן בשלומו לא ישיבנו: אמר רב יוסף [ה]לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי עכו"ם פוסק מיתיבי [ו]המתפלל וראה אנס בא כנגדו ראה קרון בא כנגדו לא יהא מפסיק אלא מקצר ועולה לא קשיא הא [ז]דאפשר לקצר [ח](יקצר ואם לאו פוסק) ת"ר מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום המתין לו עד שסיים תפלתו לאחר שסיים תפלתו א"ל ריקא והלא כתוב בתורתכם [20]רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: דברים ד ט [21]ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחרב מתוך האש: דברים ד טו

עלה ראש הפסגה. בדבר תפלה זו נתרציתי להרלותך מותה: **ובפרשכם כפיכם.** מי לאו דגדולה תפלה כיון דאמר למה לי רוב זבחיכם למה לי מו ובפרשכם הא תפילו זבחיכם לא ניחא ליה: **אל תחרש.** מדלא (ג) כתיב את דמעתי תרתה ש"מ נרתית היא לפניו ואין לריך להתפלל אלא שתתקבל לפניו:

ונפשה לוחה קיר ברזל. קיימן למחיצת ברזל המפסקת ביניו לביניכם: **ומעיין בה.** מלפה שתעשה בקשתו על ידי התרכתו סוף שתיתה נעשית ונמלאת תוחלת ממושכה חגם והיית כאח לך כשתדם מלפה ואין תמותו בחה: **תוחלת.** לשון תלוי ותמתה: **ועץ חיים תאוה באה.** קופו של מקרא הוא: **קוה.** והתמחק ולא תמשון ידך אלא חזוק ואקוה: **לריכין חזוק.** שיתמחק אדם בהן תמיד בכל כחו: **דרך ארץ.** אם תומן הוא לתומעתו אם קוחר הוא לסחורתו אם היא מלחמה הוא למלחמתו: **שלשים חיל.** רשתי גייסות וחבורות חלוקות: **לגיון וקרטון וגסטרא.** שמות של שרית כגון שלטון והגמון ודוכס ופחה: **עולה.** כמו עולות וקרבנות: **גם אלה.** מעשה העגל שאמרתו אלה אלהיך ישראל (שמות לב): **ואנכי זה מעשה סיני.** שנאמר בו אנכי ה' אלהיך (שם כ): **יוצאי ניסן.** והדר יהלוך: **יודו לשמך.** והדר יסבו ישריס את פניך: **אשע שעות.** לשלש תפלות: **סורסם משמרת.** מתוך לנס שתין תלמוד משמתם: **אכל למלכי עכו"ם פוסק.** שלא יהרגנו: **הא דאפשר נקלור.** כגון שמסון לגמור תפלתו:

כד א מיי׳ פט״ו מהל׳ תפלה הלכה ג סמג עשין כ טוש״ע או״ח סי׳ קמח סעיף לה:

כה ב טוש״ע או״ח סי׳ נה סעיף ה:

כו ג מיי׳ פ״ד מהל׳ תפלה הלכה טו סמג עשין יט טור וש״ע או״ח סי׳ נה סעיף ז:

כז ד ה מיי׳ פ״ו שם הל׳ ט סמג שם טור וש״ע או״ח סי׳ קיט סעיף ג:

כח ו מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ב:

כט ז מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

תנו רבנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין וכו׳. וכי מאחר שט׳ שעות ביום מתעסקין בתפלה תורתן ומלאכתן אימתי נעשית אלא מתוך שחסידים הם תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת. תנינן התמא כר׳ יהודה דאמר תפלת המנחה עד פלג המנחה קטנה, והיא שעה י״א חסר רביע, עברה תפלת המנחה ומתפלל תפלת ערבית, והיינו דמשכחת שהיא שעה אחת ביום אחר תפלה. דאי לרבנן דאמרי עד הערב לא משכחת שלש תפלות [ביום] ובכל תפלה שלש שעות ביום. ורקודם דימדומי חמה היו שוהין שעה אחת ביום, כי מעלות השחר ועד הנץ החמה ד׳ מילין. [ואמר רב יוסף לא שנו אלא למלכי ישראל וכו׳. ע״ל לעיל ל, ב ד״ה אפילו].

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלָי וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי רַב לָךְ אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה:
דברים ג כו

2. עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה:
דברים ג כז

3. לָמָּה לִּי רֹב זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְיָ שָׂבַעְתִּי עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדָם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים לֹא חָפָצְתִּי:
ישעיהו א יא

4. וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אֶעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ:
ישעיהו א טו

5. גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ שָׂתַם תְּפִלָּתִי:
איכה ג ח

6. שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ תּוֹשָׁב כְּכָל אֲבוֹתָי:
תהלים לט יג

7. סְכוּתָה בֶעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה:
איכה ג מד

8. וְאַתָּה קַח לְךָ מַחֲבַת בַּרְזֶל וְנָתַתָּה אוֹתָהּ קִיר בַּרְזֶל בֵּינְךָ וּבֵין הָעִיר וְהָכִינוֹתָה אֶת פָּנֶיךָ אֵלֶיהָ וְהָיְתָה בְּמָצוֹר וְצַרְתָּ עָלֶיהָ אוֹת הִיא לְבֵית יִשְׂרָאֵל:
יחזקאל ד ג

9. וְאֶתְפַּלֵּל אֶל יְיָ וְאֹמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים אַל תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְגָדְלֶךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה:
דברים ט כו

10. וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְיָ אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא לֹא אָבָה יְיָ הַשְׁחִיתֶךָ:
דברים י י

11. תּוֹחֶלֶת מְמֻשָׁכָה מַחֲלֶה לֵב וְעֵץ חַיִּים תַּאֲוָה בָּאָה:
משלי יג יב

12. עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר:
משלי ג יח

13. קַוֵּה אֶל יְיָ חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל יְיָ:
תהלים כז יד

14. רַק חֲזַק וֶאֱמַץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּךְ מֹשֶׁה עַבְדִּי אַל תָּסוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן תַּשְׂכִּיל בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ:
יהושע א ז

15. חֲזַק וְנִתְחַזֵּק בְּעַד עַמֵּנוּ וּבְעַד עָרֵי אֱלֹהֵינוּ וַיְיָ יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינָיו:
שמואל ב י יב

16. וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי יְיָ וַאדֹנָי שָׁכֵחָנִי:
ישעיהו מט יד

17. הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עֻלָּהּ מֵרַחֵם בֶּן בִּטְנָהּ גַּם אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ:
ישעיהו מט טו

18. אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה:
תהלים פד ה

19. אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לְשִׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ:
תהלים קמ יד

20. רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ:
דברים ד ט

21. וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה בְּיוֹם דִּבֶּר יְיָ אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:
דברים ד טו

הגהות הב"ח

(א) גמ' שנאמר וכפרכם כפיכם וגו' ידיכם דמים: (ב) רש"י ד"ה אל מתרפא מגללא. נ"ב וכ"מ דף נ"ט ע"ב פי' בע"ש ע"ש:

גליון הש"ס

גמ' כל כהן שהרג. פסגסה מוסרי"ב זל"ל וכן בתוס' יומא (דף ז.) ד"ה שנאמר. וע' בתוי"ט פוף פרק ז' דמכוות: תום' ד"ה גדולה וכו' בלא תפלה. וע' תוספת מהרשד"ם מ"מ פי' ל':

הגהות הגר"א

[א] גמ' עולות (פילים) תו"מ וע"ש בפרש:

מוסף תוספות

א. ובתוס' רי"ש כתב, בלומר מעשים טובים בלא תפלה לא סגי שהרי משה רבינו הוצרך לתפלה. ב. בתוס' רי"ש הוסיף, פי' שמחשב בלבו שיש לתפלתו להתקיים כי מאד ביון בה וע"י כך מזכיר עונותיו ובא לידי כאב לב.

מוסף רש"י

שמעה תפלתי וגו' אל דמעתי אל תחרש. שמעה תפלתי אין לשונו מלשון בקשה שמבקש מלפת הקב"ה שישמע תפלתו, אבל אל תחרש אים לשונו מלשון בקשה ולומר כזו אין נוטע שתין לרלך לשתול ולא לחרוש: **ביומא דעיבא.** (ב"מ נט.). יום המעונן (יבמות עב.). ומעיין בה. לומר נלגו שתיעסה בקשתו לפי שהתפלל כסונה (לקמן נה.). **כאב לב.** שתין בקשתו נעשית (שם). תוחלת. לשון תפלה כמו ויחל משה (שם). **גסטרא.** מוסל (סוטה יד.).

רבינו ניסים

אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו. ושנינו עוד בתוספתא הכותב את השם אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב ה' או ר' שמות כיון שגמר אחד מהן משיב שאילת שלום ואיתא להא ברייתא בגמרא דבני מערבא דפירקין: **תנו** רבנן מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך. אית בבבא קמא בפ' הגזל (דף קג.) כל מעשה בחסיד אחד אינו אלא ר' יהודה בן בבא או ר' יהודה בר' אילעאי ואיתא דכוותה בתמורה (דף טו) בפרק יש בקרבנות הצבור: